

НАЦІОНАЛЬНА МУЗИЧНА АКАДЕМІЯ УКРАЇНИ
ІМЕНІ П.І.ЧАЙКОВСЬКОГО
Кафедра історії світової музики

Дисципліна «Історія опери»

Розділ «Історія опери: музичний театр від витоків до завершення доби просвітницького класицизму» (II семестр).

Напрямок підготовки: 02 «Культура і мистецтво»

Спеціальність: 026 «Театральне мистецтво»

Спеціалізація: «Музична режисура»

Освітньо-кваліфікаційний рівень «Бакалавр»

Укладач робочої програми –

кандидат мистецтвознавства, професор Сакало О. В.

Вимоги до контрольної перевірки I семестру.

1. АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ ОПЕРИ.

Періодизація історії опери. Особливості процесу взаємодії словесно-драматичного і музичного компонентів оперного цілого. Еволюція жанрово-стильової системи опери: її причини і результати.

1.2. ОПЕРА ЯК ОБ'ЄКТ АНАЛІЗУ

Визначення складових оперного синтезу, комплексу засобів виразності іманентного кожному з них, принципів їх взаємодії. Виявлення функції кожного з елементів ланцюга: *літ ерат урне першодж ерело* (або джерело, що виступає у цій функції) – *лібрет о – парт ит ура*, - у опері як цілісному синтетичному художньому творі.

Опера як динамічна художня система. Поняття: ідея, тема, художній образ, система образів, конфлікт, композиція. Дія в опері. Час в опері. Простір в опері. Опера як результативна єдність взаємодії складових компонентів.

Міфи як джерело сюжетів драматичних та музично-драматичних творів. Міф як засіб відбиття сучасних проблем у музично-театральному творі.

2. Жанрові прообрази опери у театрі з музикою дооперних епох.

2.1 АНТИЧНА ТРАГЕДІЯ.

Історичний огляд процесу розвитку давньогрецької театральної традиції від Діонісійського обряду до Великих Діонісій у Афінах класичного періоду з акцентом на аспектах формування багаторівневої художньої системи, яка підпорядкована меті граничного сугестивного впливу

на аудиторію. Антична трагедія (на зразках творів Софокла і Еврипіда) роздивляється як головний прообраз флорентійської *dramma per musica*. Визначаються умови реалізації твору, особливості системи засобів виразності трагедії, комплекс компонентів її драматургії, композиційна організація, характер і завдання інтерпретації усталених вихідних міфів, нарешті, ідейно-образні рішення, а відтоді соціокультурна роль.

2.2. СЕРЕДНЬОВІЧНА МІСТЕРІЯ.

Історичний огляд розвитку драматичного мистецтва у церковній художній традиції: від Пасхального тропу до містерії. Містерія репрезентується як вершина розвитку музично-драматичного мистецтва доби Середньовіччя, як складний театральний жанр, у якому синтезовані всі розвинені види мистецтва духовної і світської спрямованості. Нарешті, містерія розглядається як виняткова художня модель світобудови відповідна до християнської концепції буття, а відтоді як вища художня форма ідеологічного впливу. Визначаються специфіка часової та просторової реалізації містерії; особливості організації її сюжетного матеріалу, системи образів, системи виразних засобів і їх взаємодії. Окреслюються умови побутування цього театрального явища у середньовічній художній практиці, виявляються тенденції формування театрального професіоналізму (професій драматургів, акторів, режисерів, практики антрепризних вистав т. щ.). Виокремлюються комплекс елементів, який був успадкований оперою.

2.3. РЕНЕСАНСНІ ЖАНРИ – ГЕНЕТИЧНІ МОДЕЛІ *DRAMMA PER MUSICA*.

Ренесанс, як новий етап розвитку антропоцентричної світоглядної концепції, інспірував і активний розвиток світського мистецтва, і значні зміни у мистецтві сакральної традиції. Домінування гуманістичних акцентів призвело до кардинального оновлення жанрової системи мистецтва, у цілому, і музичного мистецтва, зокрема.

Наслідком ренесансного стихійного індивідуалізму стала актуалізація трагічної концепції буття: «Людина і Рок». Окрім живопису, найяскравіше відбиття вона отримала у «високій» поезії та драматургії. У свою чергу, саме нове словесне та театральне мистецтво стимулювали процеси розвитку світської музичної професійної традиції. Найвпливовішими жанрами, у яких формувалася генеза майбутньої опери виявилися: мадригал і мадригальна комедія; *Sacro Rappresentazione*; античні п'єси і п'єси у античному дусі; пасторальна драма. Особливості драматургії кожного з означених жанрів були переосмислені і синтезовані у *dramma per musica* – жанрі музичного театру, фундаторами якого стали члени Флорентинської камерати.

3.1. Від *dramma per musica* до музичної драми.

Флорентійська камерата: від теорії до практики. Комплекс керівних ідей і їх літературні втілення. Формування концепції “співаючої людини”. Практична реалізація нового бачення театральнo-драматичного мистецтва у *dramma per musica* “Евридика” Оттавіо Рінуччіні. Особливості інтерпретації міфу. Специфіка підходу Дж. Пері та Дж. Каччіні до музичного рішення твору.

«Орфей» К. Монтеверді – перша італійська опера за типом музичної драматургії. Особливості інтерпретації міфу у трагедії О. Стріджо. Побудова музично-образної системи. Ідейний комплекс твору.

3.2. *Dramma per musica*: особливості розвитку у Римі та у Венеції.

Особливості розвитку флорентійського відкриття – *dramma per musica* – на ґрунті центру католицької культури. Завершення перетворення опери на храм духовності Нового часу братами Барберіні. «Св. Олексій» Ст. Ланді – зразок *dramma per musica* Римської школи. Впровадження жанру барокової трагікомедії. Особливості драматургії жанру. Початок формування виконавської культури кастратів.

Утворення форм і традицій соціального функціонування жанру. Затвердження місця опери у культурному та соціальному житті Італії.

К. Монтеверді – визначальна постать італійської оперної культури першої половини XVII ст.. «Коронація Поппеї» – взірець венеціанської опери - барочної трагікомедії. Типологія жанру. Історичні події як вихідний матеріал для опери і їх оперна інтерпретація. Драматургія словесно-драматичної основи. Музична драматургія, її змістовне навантаження і роль у розкритті концепції твору.

Сучасні сценічні версії «Коронації Поппеї»: порівняльний аналіз.

3.3. Формування національних оперних традицій і шляхи їх розвитку у країнах Західної Європи кінця XVII ст.

Французька театральна культура XVII ст. Балет і французька класична трагедія – дві ключові генетичні моделі французької опери. Ж. Б. Люллі – фундатор національного французького жанрового різновиду опери.. Шлях майстра від комедії-балету («Міщанин у дворянстві») до *tragedie lyrique* («Кадм і Герміона»). Жанрові особливості *tragedie lyrique*: ідеї, теми, коло сюжетів, образна система, композиція. Особливості оперного стилю Ж. Б. Люллі («Арміда»).

Музичний театр Англії: від маски до опери. Традиції англійської театральної культури кінця XVI – XVII ст. Жанрова генеза англійської опери. Маска – генетична домінанта жанрових попередників англійської опери. Особливості розвитку англійського музичного театру. Опери Дж. Блоу

«Венера і Адоніс» і Г. Перселла «Дідона і Еней» - жанровий «експеримент» в галузі національного музичного театру. Драматургічні особливості творів, їх подібності і розбіжності.

Рекомендована література

а) обов'язкова літ ерат ура

1. Черкашина-Губаренко М. Р. Структурний аналіз оперного твору (стаття перша) // Часопис національної музичної академії імені П. І. Чайковського. – 2009. – № 2 (3). – С. 58–67.
2. Черкашина-Губаренко М. Р. Структурний аналіз оперного твору (стаття друга) // Часопис національної музичної академії імені П. І. Чайковського. – 2009. – № 4 (5). – С. 142–153.

б) основна літ ерат ура:

3. Асаф'єв Б. Музыкальная форма как процесс. - Л.: Музыка, 1971. - 375 с.
4. Асаф'єв Б. Об опере. Избранные статьи. – Л.: Музыка, 1976. – 336 с.
5. Гейлиг М. К вопросу о методике целостного анализа оперы // Вопросы музыкознания: Ежегодник. - М., 1955. - Вып. II. - 1953- 1954. - с.185-200
6. Гончаренко С. С. О поэтике оперы: учебное пособие. – Новосибирск: Новосибирская гос. Консерватория (академия) им. Глинки, 2010. –260 с.
7. Друскин М. Вопросы музыкальной драматургии оперы. - Л.: Музгиз, 1952. – 344 с.
8. Иванова Л., Куколь Г., Черкашина М. Історія опери. Західна Європа. XVII–XIX століття : навч. посібник / Л. Иванова. Г. Куколь. М. Черкашина ; за ред. М. Черкашиної. – К., 1998. – 384 с.
9. Изворска-Елизарьева М. Энигма оперы. Бесконечный процесс постижения. – Минск: «Монолог», 2002. – 192 с.
10. Вопросы оперной драматургии : сб. ст. / сост. и общ. ред. Ю. Н. Тюлина. – М., 1975. – 315 с.
11. Клековкін О. Ю. Сакральний театр: Генеза. Форми. Поетика. (Структурно-типологічне дослідження): Монографія. – К. : Київський державний інститут театрального мистецтва ім. І. К. Карпенка-Карого, 2002.– 272 с.
12. Кулешова Г. Г. Композиция оперы / Г. Г. Кулешова. – Минск : Наука и техника, 1983. – 175 с.
13. Маркези Г. Опера. Путеводитель / Г. Маркези ; пер. с итал. Е. П. Гречаная. – М. : Музыка, 1990. – 384 с.
14. Покровский Б. Об оперной режиссуре. - М.: ВТО, 1973. – 308с.
15. Покровский Б. А. Размышления об опере / Б. А. Покровский ; [предисл. И. Попова]. – М. : Сов. композитор, 1979. – 279 с.

16. Ремез О. Я. Пространственно-временное своеобразие драматического искусства : учеб. пособие / О. Я. Ремез. – М. : ГИТИС, 1979. – 120 с.
17. Ротбаум Л. Опера и ее сценическое воплощение. – М.: Советский композитор, 1980. – 261 с.
18. Фельзенштейн В. Беседы о музыкальном театре. - Л.:«Музыка», 1972. – 62с.
19. Ферман В. Э. Оперный театр. Статьи и исследования. – М. :Государственное музыкальное издательство,1961.– 359 с.
20. Черкашина-Губаренко М. Р. Оперный театр в пространстве меняющегося мира. Страницы оперной истории в картинках и лицах : монография / Марина Черкашина-Губаренко – Киев. 2013. – 468 с.
21. Брянцева В. Жан Филипп Рамо и французский музыкальный театр. – М.:Музыка,1981. – 303 с.
22. Брянцева В. Французская комическая опера XVIII века. Пути становления и развития жанра: Исследование. – М.: Музыка,1985. – 311 с.
23. Булычева А. Сады Армиды: Муз. театр фр. барокко. – М.: «Аграф», 2004. – 448 с.
24. Конен В. Перселл и опера. Исследование. – М.: Музыка, 1978. – 262 с.
25. Красовская В. Западноевропейский балетный театр: Очерки истории : От истоков до середины XVIII века. – М.: Искусство, 1979. – 295 с.
26. Мугинштейн М. Хроника мировой оперы. 1600-1850. – Екатеринбург: У-Фактория, 2005. – 640 с.
27. Сакало О. До проблеми взаємодії розмовних та музичних театральних жанрів (На прикладі “Венери і Адоніса” Дж. Блоу) //Проблеми загальної і професійної педагогіки: Збірник наукових праць. // Проблеми сучасного мистецтва і культури. – Харків: Книж. видавн. “Каравела”, 2000 – с. 70 - 79
28. Уестреп Дж. Генри Перселл. – Л.: Музыка, 1980. – 240 с.

б) додаткова література:

Античність

2. Античная музыкальная эстетика /Предисловие и общая редакция А. Ф. Лосева – М.: Гос.муз.издат.,1960. – 303 с.
3. Аникст А. Теория драмы от Аристотеля до Лессинга. – М.: Наука,1967. – 454 с.
4. Боннар А. Софокл и Эдип – ответ року /Пер. с фр. О. Волкова// В кн.: Софокл. Эдип-царь. Эдип в Колоне. Антигона: Трагедии. – СПб.: Азбука- классика, 2006. – С. 226-274.
5. Бояджиев Г. История зарубежного театра: Учебное пособие. Изд. 2-е, перераб. и доп. Ч.1. Театр Западной Европы от античности до Просвещения. – М.: Просвещение, 1981. – 336с.
6. Герцман Е. Музыка Древней Греции и Рима. – СПб.: Алетейя, 1995. – 334 с.
7. Грейвс Р. Мифы Древней Греции. – М.: Прогресс, 1992. – 619с.

8. Мокульский С. История западноевропейского театра. Ч.1. – М.: Худож. литература, 1936. – 544 с.
9. Фрейденберг О. Миф и театр: Лекции по курсу «Теория драмы» для студентов театр. вузов. – М.: ГИТИС, 1988. – 131 с.
10. Ярхо В. Трагический театр Софокла // В кн.: Софокл. Драмы / Изд. подгот. М. Гаспаров и В. Ярхо. – М.: Наука, 1990. – С.467–508. – (Серия «Литературные памятники»).
11. Ярхо В. Примечания // В кн.: Софокл. Драмы / Изд. подгот. М. Гаспаров и В. Ярхо. – М.: Наука, 1990. – С.542–602. – (Серия «Литературные памятники»).

11.2.1. Середньовіччя Ренесанс

12. Бахтин М. Франсуа Рабле и народная культура средневековья и Ренессанса. – М.: Худож. лит., 1990. – 544 с.
13. Гуревич. А. Категории средневековой культуры. – М. : Искусство, 1984. – 350 с.
14. Иоффе И. Мистерия и опера (Немецкое искусство XVI-XVIII вв.) – Л. 1937. – 234 с.
15. Ливанова Т. Н. История западноевропейской музыки до 1789 года: Учебник. В.2-х т. – Т. I. По XVIII век. – М.: Музыка, 1983. – 696 с.
16. Хейзинга Й. Осень Средневековья. – М.: Айрис-пресс, 2002. – 544 с.
17. Кириллина Лариса Орфизм и опера // Музыкальная академия. - 1992. - № 4. - с.83 - 94
18. Конен В. Клаудио Монтеверди.- М., 1971
19. Ливанова Т. Н. История западноевропейской музыки до 1789 года: Учебник. В.2-х т. – Т. I. По XVIII век. – М.: Музыка, 1983. – 696 с.
20. Ливанова Т. Н. Западно-европейская музыка XVII–XVIII веков в ряду искусств. Исследование. – М. :Музыка, 1977. – 528 с.
21. Мугинштейн М. Хроника мировой оперы. 1600-1850. – Екатеринбург: У-Фактория, 2005. – 640 с.
22. Музыкальная эстетика Западной Европы XVII– XVIII веков./ Составление текстов и общая вступительная статья В. П. Шестакова. – М.:Музыка, 1971. – 688 с.
23. Роллан Ромен Музыкально-историческое наследие. / Ромен Роллан – В 8-и вып. – Вып.1.- М.: «Музыка», 1986. – 301